

ባህል እና ትምህርት፡- ሥነትምህርታዊ ዲስኩር ትንታኔ በተመረጡ የደብረብርሃን ከተማ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች

ከበደ ይመር

^{*1}Department of Amharic and Literature, College of Social and Humanity Sciences, Debre Birhan University,
P.O. Box 445, Debre Birhan, Ethiopia

አገልግሎት

የዚህ ጥናት ዓላማ በፃፉ ክፍል የአማርኛ ቋንቋ ትምህርት የመማር እና የማስተማር መስተጋብር ላይ ከሥነትምህርታዊ ዲስኩር አኳያ ትንተና ማድረግ ነው። ይህን ዓላማ ለማሳካት በደብረብርሃን ከተማ በሚገኙ አራት ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ስድስት የፃፉ ክፍል የአማርኛ ቋንቋ መምህራን በአመቺ የንጥል ዘዴ በመምረጥ በክፍል ውስጥ ሲያስተምሩ በድምፅ እና ምሥል መቅረፌ አማካኝነት የ18 ክፍላገዜ መረጃ ተሰብስቧል፤ ተቀረጿል። መረጃው ወደ ምዝገባ መረጃነት ከተቀየረ በኋላም በንግግር ልውውጥ ትንተና ዘዴ መሠረት ተተንትኗል። የትንተናው ውጤትም የማስተናበሪያ እና የማስተማሪያ ዲስኩሮች የአወቃቀር ሥርዓት የአቃፊ እና የታቃፊ ቅንጅት እንደሆነ አመልክቷል። ይህም የማስተናበሪያ ዲስኩር አቃፊ ሲሆን የማስተማሪያ ዲስኩር ታቃፊ መሆኑን አሳይቷል። ነገር ግን የማስተናበሪያ ዲስኩር አቃፊ ሊሆን የሚችለው በእርዳታ ጉዳዩ መቆጫ ላይ ሲከሰት ነው። ከአገልግሎት አኳያም የማስተናበሪያ ዲስኩር የማስተማሪያ ዲስኩር በተቀላጠፈ መልኩ ይካሄድ ዘንድ እገዛ አደርጓል። በተጓዳኝ የማስተማሪያ ዲስኩር የቋንቋ ትምህርቱ ማቅረቢ ሚዲያ በመሆን አገልግሏል። ስለዚህ መምህሩ በሚያስተምረው የትምህርት ዓይነት ላይ ያለውን ብቃት ለመገምገም መተኮር ያለበት በማስተማሪያ ዲስኩሩ ላይ ነው። ነገር ግን በክፍል አመራር ችሎታው ላይ ከሆነ በማስተናበሪያ ዲስኩሩ ላይ መሆን እንዳለበት ይህ ጥናት ይጠቁማል።

ቁልፍ ቃላት፡- ትምህርታዊ ዲስኩር፣ የማስተናበሪያ ዲስኩር፣ የማስተማሪያ ዲስኩር፣ የንግግር ልውውጥ

1. መግቢያ

የቋንቋ ማስተማሪያ ዘዴ በእየገዛው በሚደረግ ጥናት እየተሻሻለ፣ እየታገዘ እና እየታደሰ ለትውልድ የሚሸጋገር ባህል ነው። ስለሆነም የማስተማር ባህልን በቅጡ ለመረዳት፣ የዘመኑ የቋንቋ ንድፈሐሳብ ውስብስብ በሆነው የመማሪያ ክፍል ዲስኩር ላይ ጥናት እንዲደረግ ይጋብዛል። ይሁን እንጂ ቋንቋ እንደ ይዘት እና እንደ ማስተማሪያ መሣሪያ ሆኖ በመማሪያ ክፍል ውስጥ ድርብ አገልግሎት በመስጠቱ ሳቢያ መስተጋብሩን¹ ከሥነትምህርታዊ ዲስኩር አኳያ ለመተንተን አስቸጋሪ ከሚያደርጉት ሁኔታዎች አንዱ እንደሆነ ተደግግሞ ይገለጻል። እንደዚህ ያለውን ችግር

ለማቃለልም የትምህርቱን ይዘት እና የማስተማሪያ ቋንቋውን ለእየብቻ ለያይዞ መተንተን የሚያስችል ዘዴ መተግበር እንደሚያስፈልግ በመስኩ ምሁራን [3, 4] ዘንድ ይታመናል።

ስለሆነም በመማሪያ ክፍል ውስጥ የሚካሄደውን ሥነትምህርታዊ ዲስኩር በቅጡ ለመተንተን የሚያስችል የመተንተኛ ማሕቀፍ² (ንድፈሐሳባዊ እና ሥነዘዴያዊ ፅንሰሐሳብ) ለመቀመር ሲሉ በርካታ የተግባራዊ ሥነልሰን ምሁራን (ለአብነትም [4, 5, 6, 7] ጥናት ሲያደርጉ ቆይተዋል። ይሁን እንጂ በዚህ ጉዳይ ላይ አሁንም ቢሆን የጠራ ግኝት ስለሌለ ከዚህ በላይ የተጠቀሱት ምሁራን በእየ ቋንቋው በጥልቀት ጥናት ይደረግበት ዘንድ ጥናት አድራጊዎችን ያነሳሉ፤ ይጋብዛሉ።

¹ የመማሪያ ክፍል መስተጋብር፡- በመምህሩና በተማሪዎች (እንደዚሁም በራሳቸው በተማሪዎች) መካከል የሚደረገውን ትብብራዊ የንግግር፣ የተራና የሚና ልውውጥ ያመለክታል [1,2]።

² በግእዝ ቋንቋ “ሐቀፈ” ሲባል “አቀፈ፣ ደገፈ፣ በእጅ ጠምጥሞ ያዘ” (በላይ 1999:16) የሚል ፍቺ አለው። በዚህ ጽሑፍ “ማሕቀፍ” ሲባል ፅንሰሐሳባዊ ማቀራረፍ መሆኑን ያመለክታል።

ሥነትምህርታዊ ዲስኩር፡- በዚህ ጥናት በ[5] የቀረበውን ሥነትምህርታዊ ዲስኩር³ ባጭሩ ለመከለስ እና እንደ ፅንሰሐሳባዊ ማሕቀፍ ለመገልገል ተዋክሯል። ምክንያቱም ይህ ንድፈሐሳብ ውስብስብነት የሚታይበትን የመማሪያ ክፍል ዲስኩር በተመለከተ ለመተንተን የሚያግዙ ፍንጮችን ጠቁሟል [8]። ሥነትምህርታዊ ዲስኩር ሲባልም “በመማሪያ ክፍል ውስጥ በመምህሩና በተማሪዎቹ መካከል የሚካሄደውን የመማርና የማስተማር ክንውን የሚያመለክት የዲስኩር ዓይነት ነው” [9]። ሥነትምህርታዊ ዲስኩር የሕጎች ስብስብ እንደሆነ ይናገራሉ[10]። ሕጎቹም የትምህርቱ ይዘት ሲመረጥ፣ ተከታታይነቱ እና የሚሰጥበት ጊዜ ሲወሰን ተግባራዊ ይደረጋሉ [8]። ሥነትምህርታዊ ዲስኩር ከሌሎች የዲስኩር ዓይነቶች በሚከናወንበት ዓውድ፣ በተሳታፊዎቹ ማኅበራዊ ሚና እና በዓላማው ይለያል [5]። የሥነትምህርታዊ ዲስኩር ንድፈሐሳብ በመምህሩና በተማሪው መካከል የሚፈጠረው ግንኙነት መሠረታዊ ምክንያቱ ምንድን ነው? በመማሪያ ክፍል ውስጥ ምን ዓይነት ይዘት ይተላለፋል? ይዘቱ የሚተላለፈው በምን መንገድ ነው? በሚሉት መሠረታዊ ጥያቄዎች ላይ ያተኩራል [5]። በሌላ አገላለጽ፣ ሥነትምህርታዊ ዲስኩር በመማሪያ ክፍል የሚሰጠውን ትምህርት የአወቃቀር እና የቅደም ተከተል ሥርዓት እንደሚገልጽ [6] ያስረዳሉ። ይህም የተሳታፊዎቹን ማንነት ከእነ ተግባራቸው አዛምዶ ለመግለጽም ያስችላል።

የሥነትምህርታዊ ዲስኩር ተግባር [6] እንደሚያስረዱት፣ አንድን ነገር በሚፈለገው መንገድ ማስተላለፍ ነው። በዚህ የዲስኩር ዓይነት የሚተላለፈው ዓቢይ ጉዳይ “ባህል” እንደሆነ [6] ያስረዳሉ። ምክንያቱም ባህል ጠቃሚው አብነት እንዲቀጥል፣ ተጨማሪ አዲስ እንዲፈጠር የሚያደርግ ማኅበራዊ እሴት ነው። በዚህ ሂደት በባህል አስተላላፊውና በባህል ተቀባዩ (በመማሪያ ክፍል ዓውድ በመምህሩና በተማሪው) መካከል ማኅበራዊ ግንኙነት ይፈጠራል። ይህ ማኅበራዊ ግንኙነት በሦስት ሕጎች አማካኝነት ይከናወናል።

የደረጃ ተዋረድ ሕጎች፡- የደረጃ ተዋረድ ሕጎች በመማርና በማስተማር ክንውን እንደ ቅድመ ሁኔታ ይቆጠራሉ። በማንኛውም ሥነትምህርታዊ ግንኙነት መምህሩ መምህርነትን እንደሚሰለጥን

ሁሉ ተማሪውም ተማሪነትን ይማራል። መምህር መሆን በመማሪያ ክፍል የሚኖረውን ማኅበራዊ ስርዓት (order)፣ ፀባይ (character)ና ሁኔታ (manner) ተረድቶ በአግባቡ መተግበርን ያመለክታል [5]። ተማሪውም በበኩሉ የመማሪያ ክፍሉን ደንብ አክብሮ እንዴት መጠየቅ፣ እንዴት መመለስ፣ ወዘተ. እንዳለበት ይለምዳል። ስለዚህ እነዚህ ሕጎች መምህሩ ከተማሪው ጋር ተገቢው ሥልተትምህርታዊ ግንኙነት ይኖረው ዘንድ እንደ መርህ በመሆን ያገለግላሉ።

የተከታታይነት ሕጎች (Sequencial rules)፡- የተከታታይነትን ሕግ አስመልክተው [5] ሲያስረዱ፣ ማንኛውም ሥልተትምህርታዊ ግንኙነት የቅድም ተከተል ሕግ ሊኖረው ይገባል። ምክንያቱም ሁሉንም ነገር በአንድ ጊዜ ማቅረብ እና ማስተላለፍ አይቻልም። ስለሆነም አንዱ ቀድሞ ሌላው ተከትሎ መምጣት አለበት። ቅደም ተከተል ካለ ደግሞ የተከታታይነት ሕግም ይኖራል። የማስተማር ክንውንም በዚህ ሥርዓት መሠረት ይከናወናል።

የመመዘኛ መስፈርት ሕጎች (Criterial rules)፡- የመመዘኛ መስፈርት ሕግ መወሰንን የሚመለከት ነው። መስፈርት ሲባልም [10] እንደሚያብራሩት፣ ተማሪው ተግባራዊ እንዲያደርገው የሚጠበቅ ሥራ ነው። ለምሳሌ ተማሪው በማኅበራዊ ግንኙነቱ ተገቢውን ተግባራት መፈጸም ወይም አለመፈጸሙን፣ የሚጠበቅበትን ማኅበራዊ ግንኙነት መወጣት መቻሉን ወይም አለመቻሉን፣ በማኅበራዊ መዋቅሩ የሚገባውን ቦታ ማግኘቱን ወይም አለማግኘቱን፣ ተገቢውን ንግግር ወይም ጽሑፍ ማፍለቅ መቻሉን ወይም አለመቻሉን፣ ወዘተ. ለመረዳት ያገለግላሉ። በእርግጥም ዓላማ አስቀምጦ ማስተማር እስካለ ድረስ ዓላማው ከግብ መድረሱን መመዘን የሚያስችሉ መስፈርቶች ያስፈልጋሉ። ምክንያቱም በሥልተትምህርታዊ ግንኙነት ሂደት በጣም አስፈላጊው ነገር የተማሪውን ብቃት መመዘን ነው። ምዘና ከሌለ የትምህርቱ ዓላማ መሳካቱም ሆነ አለመሳካቱ ሊታወቅ አይችልም። ተማሪውም ቢሆን ከስሕተቱ የሚመርኮበትን ዕድል አያገኝም [5, 12]።

ባጭሩ ማንኛውም ሥነትምህርታዊ ግንኙነት የደረጃ ሕጎችን፣ የተከታታይነት ሕጎችንና የመመዘኛ መስፈርት ሕጎችን አካቶ ይይዛል [5]። እነዚህ ሦስት የግንኙነት ሕጎች በሁለት አበይት ምድቦች

³ የሥነትምህርታዊ ዲስኩር ንድፈሐሳብ ቀማሪ በለንደን ዩኒቨርሲቲ በሚገኘው የሥነትምህርት ተቋም ብዙ የምርምር ሥራዎችን ያበረከቱት [5] የተባሉት የሶሾሎጂ ምሁር ነበሩ (11)።

ይጠቃለላሉ። እነሱም የማስተማሪያ⁴ (Instructional)ና የማስተናበሪያ (Regulative) ዲስኩር በመባል ይታወቃሉ። የሁለቱ ሥነትምህርታዊ ዲስኩሮች ቅንጅትም በአቃፊነትና በታቃፊነት ግንኙነት የሚገለጽ ነው። ይህም የማስተማሪያ ዲስኩር በማስተናበሪያ ዲስኩር እቅፍ ውስጥ ይገኛል [8]።

የማስተናበሪያ ዲስኩር በመማሪያ ክፍል ውስጥ የሚቀርበውን ማህበራዊ ድርጊት ለማቀላጠፍ ሲባል የሚከናወን ነው። መምህሩ ትዕዛዝ ለመስጠት፣ የክፍሉን ሥርዓት ለማስጠበቅ፣ ተማሪዎችን ለመምከር፣ ወዘተ. ይገለጻል። ለምሳሌ “ምክሬን ትኩረት አልሰጠኸውም”፣ “ማጥናት አለብህ”፣ “የቡድን ሥራ ትምህርቱን ለመረዳት ያግዛችኋል”፣ “ለትምህርቱ ትኩረት ብትሰጥ ኖሮ፣ መልስህ ትክክል ይሆን ነበር” የሚሉት የመምህሩ ዓረፍተንግግሮች እንደ ቅደም ተከተላቸው ታዛዥነትን፣ ግዴታን፣ ትብብርንና ታማኝነትን ለተማሪው ስለሚገልጹ የማስተናበሪያ ዲስኩርን ያመለክታሉ። ምክንያቱም ማህበራዊ ስርዓት፣ እሴት፣ ግዴታ፣ ተግባባሪነት ሕጎች፣ ወዘተ. ከማስተናበሪያ ዲስኩር የሚመደቡ ይዘቶች ናቸው [12]።

በሌላ በኩል የማስተማሪያ ዲስኩር የሚባለው እውቀትንና ክህልን በተማሪው ዘንድ ለማሥረጽ ተግባራዊ የሚደረግ ነው [5]። ለምሳሌ “የተሳሳተ መልስ ነው”፣ “ትክክሩ መልስ ነው”፣ “የተሟላ መልስ አይደለም” የሚሉት የመምህሩ ዓረፍተንግግሮች⁵ የማስተማሪያ ዲስኩርን ያመለክታሉ። ምክንያቱም ዕውቀት፣ ብቃትና ሳይንሳዊ ሂደት የማስተማር ዲስኩር ይዘቶች ናቸው [12]።

ባጭሩ ሥልተ-ትምህርታዊ ዲስኩር የሕጎች ስብስብ ነው። ሕጎቹም የደረጃ ተዋረድ፣ የተከታታይነትና የምዘና መስፈርት ናቸው። እነዚህ ሦስት ሕጎች የማስተናበሪያና የማስተማሪያ ዲስኩር ተብለው በሁለት ምድቦች ይጠቃለላሉ። የማስተናበሪያ ዲስኩር የደረጃ ተዋረድ ሕጎችንና የተከታታይነት ሕጎችን ያካትታል። የማስተማሪያ ዲስኩር የምዘና

መስፈርት ሕጎችን ይያዛል። በጠቅላላው ይህ ንድፈሐሳብ በመማሪያ ክፍል ውስጥ “ምን ይዘት ይተላለፋል?” እና “እንዴት ባለ ዘዴ ይተላለፋል?” በሚሉት ሁለት የዕውቀት ቅርፆች መካከል ልዩነት እንዳለ ያመለክታል። የዚህ ጥናት ንድፈሐሳባዊ ማሕቀፊያ ይሄው ስለሆነ የመረጃ ትንተናውም በዚህ ተቀንብቦ ቀርቧል። ይሁን እንጂ እስካሁን በተደረገው ክለሳ ድርሰት ሥነትምህርታዊ ዲስኩርን በተመለከተ በአማርኛ ቋንቋ ትምህርት ክፍላገዜያት ምን ዓይነት ባህሪ እንዳለው የተደረገ ጥናት አልተገኘም። ስለሆነም የዚህ ጥናት ዋና ዓላማ የ[5]ን ሥነትምህርታዊ ዲስኩር እንደ ንድፈሐሳባዊ ማሕቀፊያ በመጠቀም በመማሪያ ክፍል ውስጥ በሚካሄደው ዲስኩር ላይ ትንተና ማድረግ ነው። ለዚህም ያመች ዘንድ ይህ ጥናት የሚከተሉትን ሁለት መሠረታዊ ጥያቄዎች አንሥቷል። እነሱም (1) በአማርኛ ቋንቋ ትምህርት ክፍላገዜያት የማስተናበሪያ ዲስኩር ከማስተማሪያ ዲስኩር ጋር ያለው መዋቅራዊ ቅጥ አንባር ምን ይመስላል? እና (2) የማስተናበሪያ ዲስኩር በአማርኛ ቋንቋ ትምህርት ክፍላገዜያት ለምን ለምን አገልግሎት ይተገበራል? የሚሉት ናቸው።

2. የአጠናን ዘዴ

የዚህ ጥናት ዋና ዓላማ በአማርኛ ቋንቋ ትምህርት ክፍላገዜያት የሥነትምህርት ዲስኩር አውቃቅር እና አገልግሎት ሥርዓት ምን እንደሚመስል መግለጽ ነው። ይህን ዓላማ ለማሳካትም ዓይነታዊ የምርምር ዘዴን በመከተል ናሙና ተመርጧል፤ መረጃ ተሰብስቦ ተተንትኗል።

ጥናቱ የተካሄደው በአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት፣ በሰሜን ሸዋ ዞን፣ በደብረብርሃን ከተማ በሚገኙ ከፍተኛ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ላይ ነው። በዚህ ከተማ ሦስት የመንግሥት እና አንድ የግል በድምሩ አራት ከፍተኛ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ይገኛሉ። ለመረጃው አስተማማኝነት ሲባል ሁሉም ትምህርት ቤቶች በጠቅላይ የንጥናት ዘዴ ተመርጠው በጥናቱ ተካተዋል።

የጥናቱ ተተኪዎች በናሙና በተመረጡት ትምህርት ቤቶች የ2007 የትምህርት ዘመን የ9ኛ ክፍል የአማርኛ ቋንቋ መምህራን እና ተማሪዎች ናቸው። ሦስት ወንድ እና ሦስት ሴት በድምሩ ስድስት የአማርኛ ቋንቋ መምህራን በጥናቱ ተሳታፊ ለመሆን እና በምስል እና በድምፅ መቅረጫ አማካኝነት መረጃ ለመስጠት ፍቃደኛ ስለሆኑ

⁴ አስተናበሪ ሲባል “አንድን ስብስብ ወይም ዝግጅት አቀናበረ፣ አዘጋጀ፣ መራ” (አማርኛ መዝገበ ቃላት [16: 315])። ነገር ግን በዚህ ጥናት አስተናበሪ ሲባል መምህራን ትምህርቱን ለማቀላጠፍ ሲሉ የሚናገሩትን እና የሚያከናውኑትን ንግግር ያመለክታል።

⁵ ዓረፍተንግግሮች የሚለው አገላለጽ “utterance” ለሚለው የእንግሊዝኛ ቃል የተሰጠ ፍቺ ነው። ልክ በጽሑፍ ጊዜ ያለውን የሐሳብ ማሳረፊያ ለመግለጽ ዓረፍተንግግር እንደሚባል ሁሉ በመናገር ጊዜም እንደዚህ ዓረፍተንግግር የሚለው አገላለጽ ተግባራዊ ተደርጓል።

በስምምነት ተመርጠው የጥናቱ ተሳታፊ ሆነዋል። ከመምህራኑ ጋር ስምምነት ላይ ከተደረሰ በኋላ፣ እያንዳንዱ መምህር ከሚያስተምርባቸው አንዳንድ መማሪያ ክፍሎች በነሲብ ንሞና ዘዴ ተመርጠው ስድስት የመማሪያ ክፍሎች ምልክታ ተደርጎባቸዋል። የነሲብ ንሞና ዘዴ በጥቅም ላይ የዋለበት ምክንያትም መምህራኑ ቀድሞው ለቀረጻ ያዘጋጁት መማሪያ ክፍል ካለ እሱን በናሙናነት ላለማካት ሲባል ነው። ይህም የመረጃውን አስተማማኝነት ከመጠበቅ አኳያ አስተወጽኦ አድርጓል።

በናሙና የተመረጡት መምህራን በመማሪያ ክፍል ውስጥ ገብተው ሲያስትምሩ በሙሉ ክፍላገዜው ላይ በድምፅ እና በምሥል መቅረጫ አማካኝነት ምልክታ ተደርጓል፤ መረጃው ተቀርጿል። እያንዳንዱ መምህር ለአራት ክፍላገዜ የተቀረጸ ሲሆን የመጀመሪያው የማለማመጃ ቀረጻ ስለሆነ በትንተናው አልተካተተም። ነገር ግን ሦስቱ ወደ ምዝግብ መረጃ ከተቀየሩ በኋላ በጠቅላላው አስራ ስምንት ክፍላገዜያት ትንተና ተደርጎባቸዋል። ምክንያቱም ውስብስብ የሆነው “ሥነትምህርታዊ ዲስኩር እንዴት እንደሚሠራ በተግባር ለማሳየት በተከታታይ ክፍላገዜያት የሚቀርበውን ትምህርት ለረጅም ጊዜ ማጥናት አስፈላጊ ነው” [6:221]። ትንተና የተደረገባቸውን ክፍላገዜያት ወደ ምዝግብ መረጃ ለመቀየር የ[13]ን የምዝግብ መረጃ አዘጋጃች ደንብ ተግባራዊ ተደርጓል። ምክንያቱም ይህ የምዝግብ መረጃ አዘጋጃች ደንብ የንግግሩን ቃላዊና ቃል አልባ የሆኑ አላባዊያን አሟልቶ ለመግለጽ ያስችላል ተብሎ ስለሚታመን እና ከአሁን በፊት በርካታ ጥናቶች [18፣ 19 እና 20] ስለተገለገሉበት ነው። በምዝግብ መረጃ ዝግጅት እና በትንተና ወቅት አገልግሎት ላይ የዋሉ የጽሑፍ ስምምነት ምልክቶች፣ ምሕጻረቃላትና ቁጥሮች ከ[13: 24-31]፣ ከ[19:] iii-iv እና ከ[20: ii-iv] ተወስደው ለዚህ ጥናት በሚስማማ መልኩ እንደሚከተለው ተዘጋጅተዋል።

ምልክቶች፡	ትርጉም
ምሕጻረቃላት እና ቁጥሮች	
01፣ 02፣ 03፣ ...	የንግግር ልውውጡን ቅደም ተከተል ይገልጻል።
መ፣ ተ	መምህር፣ ተማሪ የሚሉትን ይገልጻል።
ተ1፣ ተ2፣ ተ3፣ ...	ተማሪ አንድ፣ ተማሪ ሁለት፣

ወዘተ. ለማለት ነው።	
ሂሳብ ይገልጻል።	
በአጥኚው የተሰጠውን ተጨማሪ ማብራሪያ ያመለክታል።	
ዓረፍተንግግር የተነገረበትን ዓውድ ያብራራል።	
መድመጥ ያልቻለ ንግግር መኖሩን ያሳያል።	
የሚተኮርበትን ዓረፍተንግግር ይጠቁማል።	
ይህ መስመር ከሥሩ የተሠመረበት ዓረፍተንግግር አጽንኦት የተሰጠው ነው።	
ሆን ተብሎ የተተወ ንግግር መኖሩን ያመለክታል።	
ረዘም ያለ ዝምታ መኖሩን ያሳያል።	

ስለዚህ መረጃው የመናገር ተራን መሠረት በማድረግ ተመዝግቧል። ወደ ምዝግብ መረጃ የተቀየረውን መስተጋብር የንግግር ልውውጥ ትንተናን⁶ በመከተል ትንተናው ተደርጓል። አከዋውኑም የጥናቱን ጥያቄዎች ለመመለስ የሚያስችሉን የዲስኩር ክፍሎች በመምረጥ እና ለአብነት የሚሆኑትን በመረጃነት በማቅረብ ነው።

በዚህ መንገድ ተለይተው የወጡት ተተንታኝ ምሳሌዎች በጥናቱ ጥያቄዎች መነሻነት በየፈርጃቸው እየገቡ በመናገር ተራ ልውውጥ ሥርዓት መሠረት ተተንትነዋል። በትንተናው የተገኘው ውጤትም በመስኩ ካሉት ንድፈሐሳቦች እና የጥናት ግኝቶች ጋር እየተመሳከረ ተብራርቶ ቀርቧል።

3. ውጤት

እያንዳንዱን የምርምር ጥያቄ መሠረት በማድረግ ወደ ዝርዝር ትንታኔ ለመግባት ያመቺ ዘንድ በቅድሚያ የመማሪያ ክፍል ዲስኩርን አጠቃላይ

⁶ የንግግር ልውውጥ፡- ሁለትና ከዚያ በላይ የሆኑ ተሳታፊዎች አንድን ተግባባሪ ዓላማ ከግብ ለማድረስ ሲሉ የተናጋሪነትንና የአድማጭነትን ሚና እየተለዋወጡ የሚያከናውኑት ቃላዊና ቃል አልባ መስተጋብር ነው [14]። በዚህ ጥናት በመምህሩ እና በተማሪዎቹ መካከል ያለውን የንግግር መስተጋብር ያመለክታል። ከዚህ የተመሠረተ የንግግር ልውውጥ ትንተና ዘዴ ደግሞ የንግግር መስተጋብርን የሚያጠና የዲስኩር ትንተና ክፍል ነው። ተሳታፊዎቹ በንግግራቸው አማካኝነት የሚያከናውኑትን ድርጊት፣ ባህሪ፣ ወዘተ. ይመረምራል [15]። በዚህ ጥናት የመተንተኛ ዘዴ በመሆን አገልግሏል።

ዓውድ ማስተዋወቅ ተገቢ ነው። ይህም ፈርጅ-ሰፊ በሆነ ቅጥ አንባር⁷ ከማስተናበሪያ እና ከማስተማሪያ ዲስኩር አንጻር በመተንተን ይሆናል። ምክንያቱም ፈርጅ-ሰፊ በሆነ ቅጥ አንባር የሚጀመረው ትንተና ፈርጅ-ጠባብ ለሆነው የድርድር ክንውን የመተንተኛ ዓውድ ለመፍጠርና አስቀድሞ ፍንጭ ለመጠቆም ዕድል ስለሚሰጥ ነው።

1. የማስተናበሪያ ዲስኩር ከማስተማሪያ ዲስኩር ጋር ያለው መዋቅራዊ ቅጥ አንባር ምን ይመስላል?
2. የማስተናበሪያ ዲስኩር በአማርኛ ቋንቋ ትምህርት ክፍለጊዜ ለምን ለምን አገልግሎት ይተገበራል?

የድርድር ክንውን በተፈጥሮው ፈርጅ-ጠባብ ቅጥ አንባር ያለው ስለሆነ የመማሪያ ክፍል ዲስኩርን ፈርጅ-ሰፊ መዋቅርና ዓውድ ጠቅልሎ ለመግለጽ አያስችልም። ስለሆነም የመማሪያ ክፍል ዲስኩርን ፈርጅ-ሰፊ መዋቅር ለመግለጽ ከሥልተትምህርታዊ ዲስኩር ንድፈሐሳብ አኳያ ትንተና ማድረግና ለዝርዝር ትንታኔው በቅድሚያ ዓውድ መፍጠር አስፈላጊ ሆኖ ተግኝቷል።

ስልተትምህርታዊ ዲስኩር ሲባልም “በመማሪያ ክፍል ውስጥ በመምህሩና በተማሪዎቹ መካከል የሚካሄደውን የመማርና የማስተማር ክንውን የሚያመለክት የዲስኩር ዓይነት” ነው [9: 67]። በዚህ ንድፈሐሳብ እምነት የመማሪያ ክፍል ዲስኩር የማስተናበሪያና የማስተማሪያ ዲስኩር በመባል በሁለት ይከፈላል። የሁለቱ ዲስኩሮች መዋቅራዊ ግንኙነትም የአቃፊነትና የታቃፊነት ሲሆን የማስተማሪያ ዲስኩር ምንጊዜም በማስተናበሪያ ዲስኩር እቅፍ ውስጥ ይገኛል የሚለውን [8] ንድፈሐሳብ በመማሪያ ክፍል ውስጥ በተግባር ከቀረበው አኳያ እንመልከት።

ምሳሌ 1

01 መ፡ አማርኛ፣ ምዕራፍ ሁለት፣ የቃላት ክፍሎች ((የሚሉትን አርእስት በጥቁር ሰሌዳው ላይ እንደ ቅደም ተከተላቸው ከላይ ወደታች እየጻፉና ከሥራቸው እያሰመሩ ለተማሪዎቹ ተናገሩ። ከዚያም ወደ ተማሪዎቹ እየተመለከቱ) እነዚህ የቃላት ክፍሎች ባለፈው የተነጋገርንባቸው ናቸው። ++ የቃላት ክፍሎች ስምንት የነበሩት ወደ አምስት

⁷ ቅጥ “ስርዓት፣ ደንብ” [16:201] ማለት ሲሆን በዚህ ጥናት “ቅጥ አንባር” የሚለው ድርብ ቃል አገልግሎት ላይ የዋለው የንግግር ልውውጥ የተከሰተበትን የአወቃቀር ስርዓት ለመግለጽ ነው።

የተከፈሉበትን ++ አንደኛው መስተዋድድና መስተፃምር የነበረው መስተዋድድ ተብሎ አንድ ላይ ሆኑ ማለት ነው። ++ ሁለተኛ ስንመጣ ተውላጠ ስምና ስም የነበረው ምን ይሆናል ማለት ነው? እ-እ-እ ስም ተባለ። ከዚያም እንደገና ደግሞ የተቀሩት ግስ፣ እ-እ-እ እንደገና ቅጽል፣ ተውሳክ ግስ እንዳሉ አይተናል። ... አሁንም እዚያው ውስጥ ነን ያለነው። ++ በዚያው መሠረት ከሥሩ ያሉ አንዳንድ ነገሮችን እየሠራን ነው ያለነው።

(ምዝግብ መረጃ ሀ፣ ከ1)

የማስተናበሪያ ዲስኩር አገልግሎት፣ የማስተማሪያ ዲስኩር በአግባቡ ይከናወን ዘንድ ሁኔታዎችን ማመቻቸት ነው። ይህም የመማሪያ ክፍሉን ሥርዓት ማስጠበቅ፣ የተማሪዎቹን ባህሪ ማስተካከል፣ ትምህርቱን አንድ ሁነኛ መልክ አስይዞ ማቅረብ፣ ተማሪዎቹን ለትምህርቱ ዝግጁ ማድረግ፣ ወዘተ. ይሆናል። ስለዚህ ከዚህ በላይ በምሳሌ አንድ ላይ እንደሚታየው፣ አሁን ከተዘረዘሩት ተግባራት ጋር ተዛማጅነት ያላቸው ዓረፍተንግግሮች ከሥራቸው የተሰመረባቸው ናቸው። እነዚህም “አማርኛ፣ ምዕራፍ ሁለት፣ የቃላት ክፍሎች ... እነዚህ የቃላት ክፍሎች ባለፈው የተነጋገርንባቸው ናቸው ... አሁንም እዚያው ውስጥ ነን ያለነው። ++ በዚያው መሠረት ከሥሩ ያሉ አንዳንድ ነገሮችን እየሠራን ነው ያለነው” የሚሉት ናቸው።

እነዚህ ዓረፍተንግግሮች የማስተናበሪያ ዲስኩርን የሚያመለክቱ ናቸው። ምክንያቱም መምህሩ በጥቁር ሰሌዳው ላይ በቅድሚያ “የቃላት ክፍሎች” ብለው አርእስት ጽፈዋል፤ ተናግረዋልም። የዕለቱ ትምህርት ስለሆነ መምህሩ ለተማሪዎቹ እያስተዋወቁ ነው። በዚህ የተነሣም የተማሪዎቹ ትኩረት በቃላት ክፍሎች ላይ ሆኖ ስለቃላት ክፍሎች ያሰላስላሉ፤ የቃላት ክፍሎችን ለመማርም ዝግጁ ይሆናሉ።

ሌላው የዚህ ዲስኩር መሠረታዊ ቁምነገር፣ ተማሪዎቹ ባለፈው ክፍለጊዜ በተማሩትና አሁን በሚማሩት ትምህርት መካከል ያለውን ዝምድና መግለጽ ነው። ለዚህም “አሁንም እዚያው ውስጥ ነው ያለነው” የሚለው ዓረፍተንግግር ሁነኛ ማስረጃ ነው። ይህም የትምህርቱ ይዘት ከቃላት ክፍሎች እንዳልወጣና ከባለፈው የቀጠለ መሆኑን ያስገነዝባል። በዚህ ሳቢያም ተማሪዎቹ የቀደመዕውቀታቸውን ከአሁኑ ትምህርት ጋር ለማዛመድ ጥረት ያደርጋሉ። በተጨማሪም መምህሩ የመልመጃ አሠራር ብልሃቱ ባለፈው

ክፍለጊዜ ከተገለገሉበት ያልተለየ መሆኑን “በዚያው መሠረት ከሥሩ ያሉ አንዳንድ ነገሮችን እየሠራን ነው...” በማለት አስለብመዋል። እነዚህ ከዚህ በላይ የቀረቡት ጥቂታዎች ወደ ማስተማሪያ ድስኩር ለመግባት መንደርደሪያ በመሆን አገልግለዋል። ምክንያቱም መምህሩ የትምህርቱን ርዕስ አስተዋውቀዋል፤ ባለፈው ክፍለጊዜ ያስተማሩትን ክፍል መጀመሪያ የሚሠራበትን ብልሃት ጠቁመዋል። ስለሆነም በመማሪያ ክፍል ባህል፤ ተማሪዎቹን ለትምህርቱ ዝግጁ አድርገዋል ተብሎ ይወሰዳል። እንደዚህ ያሉት ክንውኖች የማስተናበሪያ ዲስኩር አገልግሎትን የሚገልጹ ናቸው።

ቀደም ብሎ ለመግለጽ እንደተሞከረው፤ የማስተማሪያ ዲስኩር በማስተናበሪያ ዲስኩር እቅፍ ውስጥ ይገኛል። የማስተማሪያ ዲስኩር የሚባለው ዕውቀትን ለማሥረጽና ክሂልን ለማበልጸግ ተግባራዊ የሚደረግ ነው [5]። ምክንያቱም “ዕውቀት፣ ብቃትና ሳይንሳዊ ሂደት የማስተማር ዲስኩር ይዘቶች ናቸው” [12: 562]። ስለዚህ የማስተማሪያ ዲስኩር፣ ተማሪዎቹ ስለሚማሩት ቋንቋ ዕውቀት፣ ግንዛቤ እና ክሂል ያገኙ ዘንድ ትምህርቱ የሚሰጥበት የቋንቋ አጠቃቀም ስርዓት ነው። ለአብነተም

++ የቃላት ክፍሎች ስምንት የነበሩት ወደ አምስት የተከፈሉበትን ++ አንደኛው መስተዋድድር መስተፃምር የነበረው መስተዋድድር ተብሎ አንድ ላይ ሆኑ ማለት ነው። ++ ሁለተኛው ስንመጣ ተውላጠ ስምና ስም የነበረው ምን ይሆናል ማለት ነው? እ-እ-እ ስም ተባለ። ከዚያም እንደገና ደግሞ የተቀሩት ግስ፣ እ-እ-እ እንደገና ቅጽል፣ ተውሳክ ግስ እንዳሉ አይተናል።

የሚለው ንግግር የማስተማሪያ ዲስኩርን ያካትታል። ምክንያቱም መምህሩ ገለጻ ስለቃላት ክፍሎች የሚያስገነዝብ ነው። መምህሩ ስለአማርኛ ቋንቋ የቃላት ክፍሎች ያስተማሩትን ሲከልሱ በጥንታዊ የሰዋሰው ጠቢባን በስምንት ተከፍለው ይጠኑ የነበሩት አሁን በዘመናዊ የሰዋሰው ምሑራን እንደገና በአምስት መከፈላቸውን እያብራሩ አስረድተዋል። በዚህ መልኩ ግንዛቤ ማስጨበጥ ደግሞ የማስተማሪያ ዲስኩር አገልግሎት የሚፈረጅ ነው። በእርግጥ የማስተናበሪያ ዲስኩር የሚከሰተው በትምህርቱ መጀመሪያ ላይ ብቻ አይደለም። አንዱ ርዕስ-ዳይ አልቆ ሌላው

ከመቀጠሉ በፊትም ይቀርባል። ዓላማውም የተጀመረው ርዕስ-ዳይ መቋጫቱንና ሌላ ርዕስ-ዳይ መጀመሩን በመግለጽ ነው። ስለዚህ የማስተናበሪያ ዲስኩር በመሸጋገሪያነትም ያገለግላል።

ምሳሌ 2

--->118 መ፡ እሺ! ይሄ ግልጽ ከሆነ ከዚህ በታች ሥነቃል በሚል እርዕስ የቀረበ አንድ ጽሑፍ አለ። ይህን ጽሑፍ ሰባት ደቂቃ እስጥኝኋለሁ፤ በሰባት ደቂቃ ውስጥ አንብቡና እስኪ ከመልዕክቱ የተረዳችሁትን ትንግሩኛላችሁ። የምታነቡት ግን በለሆሳስ ነው። በግላችሁ፤ ሁላችሁም።

ተህ፡ ((በግላችሁ በአርምሞ እያነበቡ ነው))

(ምዝገባ መረጃ ለ፣ ክ1)

ከዚህ በላይ ከቀረበው የንግግር ልውውጥ መመልከት እንደሚቻለው በ118ኛው የንግግር ተራ ላይ “... ይህ ግልጽ ከሆነ” የሚለው የመሸጋገሪያ ንግግር የተጀመረው ርዕስ-ዳይ መጠናቀቁን ይጠቁመዋል። በዚህም መምህሩ ከተማሪዎቹ በኩል የሚነሣ ቅሬታ ወይም ጥያቄ አለመኖሩን ካረጋገጡ በኋላ ቀጣዩን ርዕስ-ዳይ አስተዋውቀዋል። ይህም “... ከዚህ በታች ሥነቃል በሚል እርዕስ የቀረበ አንድ ጽሑፍ አለ” የሚል ሲሆን መምህሩ ከአንዱ ርዕስ-ዳይ ወደ ሌላው መሸጋገራቸውን ያመለክታል።

በተጨማሪም የማስተናበሪያ ዲስኩር ተማሪዎቹን ለተሳትፎ ለማነሣሳት ሲባልም በሌላኛው መማሪያ ክፍል ተግባራዊ ተደርጓል። ለአብነትም ከዚህ በታች ከ126 እስከ 131 ያለውን የንግግር ልውውጥ፣ መምህርቷ አንድን ምንባብ ካነበቡ በኋላ ተማሪዎቹ የተረዱትን ይናገሩ ዘንድ ለማነሣሻነት ተገልግለውበታል።

ምሳሌ 3

125 መ፡ የተረዳችሁትን ዋና ዋና ነጥብ እስኪ ንገሩኝ ^

--->126 ተ፡ ((አንድ ተማሪ እጁን አወጣ))

127 መ፡ይሄ ተማሪ ብቻ ነው ያነበበው?

128 ተህ፡ +

129 መ፡ ሌሎቻችሁስ ^ አላነበባችሁም እንዴ?

130 ተህ፡ +

131 መ፡ እኛ ^

(ምዝግብ መረጃ ለ፣ ክ1)

ከዚህ በላይ ከቀረበው የንግግር ልውውጥ ማስተዋል እንደሚቻለው፣ መምህርቷ ቢያነሣሉም ተማሪዎቹ ምላሽ አልሰጡም፤ ዝም ብለዋል። ዝምታውን መነሻ በማድረግ መምህርቷ በ125ኛው የመናገር ተራ ላይ “የተረዳችሁትን ዋና ዋና ነጥብ እስኪ ንገሩኝ” በማለት በጥያቄው ላይ ማሻሻያ አድርገዋል። ጥያቄውን ቢያሻሽሉም የጠበቁትን ያህል ተሳታፊ አላገኙም። ምክንያቱም ለተሳትፎ እጁን ያወጣው አንድ ተማሪ ብቻ ነው።

ስለሆነም መምህርቷ፣ ተማሪዎቹ ማኅበራዊ ኃላፊነት እንዲሰማቸውና የተማሪነት ግዴታቸውን እንዲወጡ ጫና በማድረግ “ይሄ ተማሪ ብቻ ነው ያነበበው?” በማለት ለሦስተኛ ጊዜ አነሣሥተዋል። በዚህ ጥያቄ አማካኝነትም እጃቸውን ለተሳትፎ ባለውጡት ተማሪዎች ላይ፣ “እኔስ?” ብለው ራሳቸውን እንዲጠይቁ የሥነልቦና ጫና አድርገውባቸዋል። ስለዚህ የማስተናበሪያ ዲስኩር ተማሪዎቹ የተማሪነት ማኅበራዊ ግዴታቸውን እንዲወጡ ለማድረግም አገልግሏል። ይሁን እንጂ ተማሪዎች ለተሳትፎ ተጋብዘናል በሚል ሰበብም በዘፈቀደ እንዲናገሩ አይፈቀድላቸውም። የመናገር ተራውን ለማስፈቀድም ቢሆን በጸጥታ እጃቸውን ማውጣትና የመምህራቸውን ፍቃድ መጠበቅ አለባቸው።

ምሳሌ 4

168 ተህ: እኔ ቲቸር! ቲቸር!
169 መ: ቆይ! እጃችሁን ዝም ብላችሁ አውጡ!

(ምዝግብ መረጃ ሐ፣ ክ3)

በዚህ የንግግር ልውውጥ ላይ እንደሚስተዋለው፣ ተማሪዎቹ የመምህርቷን ትኩረት በመሳብ የመናገር ተራውን ለማግኘት “እኔ ቲቸር! ቲቸር!” እያሉ ተፎካክረዋል። በእርግጥ ይህ ፍክክር ተማሪዎቹ ለመሳተፍ ያላቸውን ብርቱ ፍላጎት የሚያመለክት ቢሆንም የመማሪያ ክፍሉን ደንብ ያከበረ አይደለም። በመማሪያ ክፍል ባህል የመናገር ተራውን መቆጣጠርም ሆነ ፍቃድ መስጠት የመምህራን ሥልጣን ስለሆነ የመናገር ዕድል አልሰጡም። ምክንያቱም የመማሪያ ክፍሉን ደንብ በቅድሚያ ካለስከበሩ ትምህርቱን በመደማመጥ

ለማስኬድ እና ክፍሉን በስርዓት ለመምራት ያስችግራቸዋል።

የመማሪያ ክፍል የንግግር ልውውጥ በተቋሙ ደንብና ሥርዓት መሠረት በመምህሩ ፍቃድ የሚከናወን እንጂ ተሳታፊዎች እንደፈለጉ የሚሳተፉበት አይደለም። መስተጋብሩ የትምህርቱን ዓላማ በሚያሳካ መንገድ መከናወን እና መመራት አለበት፤ ተማሪዎቹም በእየተራ መናገር እና መደማመጥ አለባቸው። ስለሆነም መምህራን የመማሪያ ክፍሉን ደንብ ያስከብራሉ፤ የመናገር ተራውን ለሚፈልጉት ተማሪ ይሰጣሉ።

በዚህ የተነሣም ተማሪዎች በሁሉን አቀፍ ውይይት ጊዜ የመናገር ተራው ይሰጣቸው ዘንድ እጃቸውን በማውጣት የመምህርቷን ፍቃድ በአክብሮት ይጠብቃሉ። ይህንም በተራ 169 ላይ መምህርቷ “ቆይ! እጃችሁን ዝም ብላችሁ አውጡ” በማለት ገልጸውታል። ስለዚህ መምህራን ይህን ማኅበራዊ ደንብ ለማስከበር እና የትምህርቱን ዓላማ ለማሳካት ይችሉ ዘንድ የማስተናበሪያ ዲስኩርን ይገለገላሉ። እንደዚህም ሆኖ አንዳንድ ጊዜ ተራ የተሰጠው ተማሪ ሐሳቡን ተናግሮ ሳይጨርስ ሌሎች ተማሪዎች ጣልቃ እየገቡ የንግግር ልውውጡን ደንብ በመጣስ ሐሳባቸውን ይገልጻሉ።

ምሳሌ 5

288 መ: ነፃ ምዕላዱ ^
289 ተ13: + ((በመማሪያ ደብተሩ ላይ የጻፈውን እየተመለከተ ዝም አለ))
290 ተህ: -እኛ፣ -እኛ ((የመናገር ተራው ሳይፈቀድላቸው ተናገሩ))
---> 291 መ: እምጠይቀው እሱን እኮ ነው! ሥርዓት ያዙ!
292 ተ13: ጥገኛ ምዕላዱ ^
መ: እህም
ተ13: -እኛ

(ምዝግብ መረጃ መ፣ ክ3)

ከዚህ በላይ ከቀረበው መረጃ እንደሚስተዋለው፣ ተማሪው (ተ13) እና መምህሩ ነፃና ጥገኛ ምዕላድን በተመለከተ የሐሳብ ልውውጥ እያደረጉ ነው። ይሁን እንጂ ተ13 ለተጠየቀው ጥያቄ መልሱን ተናግሮ ሳይጨርስ፣ ያልተጠየቁት ተማሪዎቹ ጣልቃ ገብተው (በ290ኛ የመናገር ተራ ላይ) ፍንጭ መስጠት ጀምረዋል። በዚህ ድርጊታቸውም

የመምህሩን ሥልጣን እና የንግግር ልውውጡን ደንብ ተለልፈዋል።

ስለሆነም መምህሩ “እምጥደቀው እሱን እኮ ነው! ሥርዓት ያዙ!” በማለት በ291ኛው የመናገር ተራ ላይ ተማሪዎች ከሥርዓት እየወጡ ያልተገባ ፍንጭ እየሰጡ መሆናቸውን አስገንዝበዋል። እንግዲህ በዚህ ትንታኔ መሠረት የማስተናበሪያ ዲስኩር ተማሪዎች የመማሪያ ክፍሉን ሥርዓትና ደንብ ጠብቀው ይሳተፉ ዘንድ ሥርዓት አስይዞ ለመምራት በአገልግሎት ላይ ውሏል። የተቋማዊ ዲስኩር ትንተና እንደሚያስተምረው፣ ተሳታፊዎች በንግግር መስተጋብራቸው ጊዜ ሥራዬ ጉዳዬ ብለው በተቋሙ ዓላማ ላይ በእጅጉ ይጠመዳሉ። በመማሪያ ክፍል ዓውድም የመምህሩ እና የተማሪው ዲስኩር በትምህርቱ ዓላማ ላይ ያተኩራል፣ ይጠመዳል። በዚህን ጊዜ የመማር እና የማስተማር ዓላማው ግቡን እንዳይመታ የሚያደናቅፉ ጣልቃ ገብ ተግባራት ካሉ በፍጥነት ይወገዳሉ። ከዚህ አኳያ አደናቃፊ በሆነ ድርጊት ገብቶ የተገኘ ተማሪም ከድርጊቱ ይታቀብ ዘንድ ይገመገማል፣ እንዳስፈላጊቱም ቅጣት ሊጣልበት ይችላል።

ምሳሌ 6

82 መ፡ ... አንዳንድ ተማሪዎች ማስቲካ ስታላምጡ እያየኝሁ ነው። ማስቲካ እሚላመጥበት “ክላስ” አይደለም። “ፕሊስ” አስወግዱ! እያየኝሁ ስለሆነ ነው።
(ምዝግብ መረጃ መ፡ ክ1)

ከዚህ በላይ በቀረበው ምሳሌ ከመምህሩ አንደበት እንደሚደመጠው፣ መምህሩ እያስተማሩ እያለ ጥቂት ተማሪዎች በመማሪያ ክፍል ውስጥ ያውም በትምህርት ሰዓት “ማስቲካ” ሲያኝኩ አይተዋል። በእርግጥም የሌሎች ተሳታፊዎችን ትኩረት ሊሰርቅ ስለሚችል “ማስቲካ” ማኝክ በትምህርት ሰዓት የማይፈቀድ ድርጊት ነው። ስለሆነም መምህሩ “ማስቲካ እሚላመጥበት ክላስ አይደለም” ሲሉ ድርጊቱን የፈጸሙትን ተማሪዎች ገሥጸዋቸዋል። የዓረፍተንግግሩ አንድምታም፣ ይህ የትምህርት ሰዓት በትጋት የምትከታተሉት እንጂ በዋዛ ፈዛዛ የምታሳልፉት አይደለም የሚል ነው። ተማሪዎች ከዓውዱ ጋር በማይሄድ እርባና ቢስ ድርጊት የሚጠመዱ ከሆነ የትምህርቱን ፍሬ ነገር ላይገነዘቡት ይችላሉ። እየቀረበ ያለውን ትምህርት በጥሞና እንዲከታተሉም፣ መምህራን አደናቃፊ ድርጊቶችን ለማስወገድ ጥረት ያደርጋሉ። ስለሆነም

ተማሪዎች ከድርጊታቸው ይታቀቡ ዘንድ “ፕሊስ አስወግዱ!” ሲሉ መምህሩ በቁጣ አሳስበዋል።

እንግዲህ ከዚህ በላይ የቀረበው ትንታኔ እንደሚያመለክታው የማስተናበሪያ ዲስኩር የትምህርቱ ዓላማ ስኬታማ ይሆን ዘንድ የቀረበ ተግሣጽ ነው። ይሁን እንጂ ተማሪዎች የመማሪያ ክፍሉን ደንብ ሲጥሱ በተግሣጽ ብቻ አይታለፉም። ምናልባትም ጥፋታቸው አስነዋሪ ሆኖ ከተገኘ ቅጣት ሊጣልባቸው ይችላል።

ምሳሌ 7

10 መ፡ ... ማን ነህ? አንተ! ተነሥ! ((የቀኝ እጅ መዳፉን ወደ ላይ ገልብጦ ይነሣ ዘንድ እየጠቀሰው))

11 ተ2፡ እኔ?

12 መ፡ አዎ አንተ!

ተ2፡+

መ፡ ተነሥ! ውጣ! ተነሥ ውጣልኝ! ((ወደ በሩ የኋሊት እየሄዱና ተከትሏቸው እንዲወጡ በፍጥነት ደጋግመው በእጃቸው እየጠቀሱት))

ተ2፡ ((ተነሥቶ እንዳጎነበሰ በሩን ከፍቶ ወጣ))።

(ምዝግብ መረጃ ረ፣ ክ1)

ከዚህ ዲስኩር መገንዘብ እንደሚቻለው፣ ተማሪው (ተ2) የመማሪያ ክፍሉን ሥርዓትና ደንብ የሚጥስ ተግባር ሲፈጽም መምህሩ ዓይተውታል። ይህን ድርጊቱን በተግሣጽ ሊምሩት አልፈለጉም። በድርጊቱ ክፉኛ ስለተበሳጩም “አንተ ተነሥ!” ሲሉ በቁጣ ድምፅ ተናግረዋል። ምናልባትም የተማሪው ጥፋት ምን እንደሆነ ለክፍሉ ተማሪዎች በይፋ ያልተገለጸው፣ በመምህሩ ዘንድ አስነዋሪ ሆኖ ስለተገኘ ሊሆን ይችላል። ለዚህም መምህሩ “... ተነሥ ውጣልኝ!” በማለት በተማሪው ላይ ቅጣት መወሰናቸውን ሳያመነቱ አሳውቀዋል። ወዲያውኑም ተማሪውን ከመማሪያ ክፍል በማስወጣት ቅጣቱን ተግባራዊ አድርገዋል።

ተማሪውም ቢሆን ቅጣቱን አምኖ የተቀበለ ይመስላል። ምክንያቱም ጥፋቱን ለማስተባበል ሳይሞከር ድምፁን አጥፍቶ ከመማሪያ ክፍሉ ውጭ። ምናልባትም ይህን ያደረገው በክፍል ጓደኞቹ ፊት ድርጊቱን ይፋ አውጥቶ ማስተባበል የበለጠ አሳፋሪ ሆኖበትም ሊሆን ይችላል። በዚህ ትንታኔ መሠረት፣ የማስተናበሪያ ዲስኩር

በመማሪያ ክፍል ዓውድ ቅጣትንም ለማስተላለፍ ተግባራዊ ሲደረግ በተጨማሪም ተስተውሏል።
የማስተናበሪያ ዲስኩርን እንስፈለገንቱ መምህራን ምክር ለመለገስም ይጠቀሙበታል። ለምሳሌ መምህሩ የሚከተለውን ምክር ለተማሪዎቹ ሲለግሱ ተስተውለዋል።

ምሳሌ 8

40 መ፡... አንደኛ ... መቼ ነው ይህን ፍርሃታችሁን አስወግዳችሁ ከሰው ፊት ቁማችሁ እምትናገሩት? ይሄን የፍርሃት ችግራችሁን ማስወገድ አለባችሁ። ... ሁለተኛ ልምምድ ስታደርጉ ከራሳችሁ መጀመሩ በጣም ጠቀሜታ ይኖረዋል። ... እናንተ ያደረጋችሁትን ነገር ሌላ ሰው እሚያቅ የለም። ስለዚህ ምንም እሚላችሁ የለም። ... ይህን አጋጣሚ ብትጠቀሙበት፤ ጥሩ ንግግር ለመናገር እንድትችሉ ይረዳችሁ ነበር።

(ምዝገባ መረጃ ረ፣ ክ1)

ከዚህ በላይ ከቀረበው ዲስኩር እንደሚስተዋለው፤ ተማሪዎቹ በጓደኞቻቸው ፊት ቆመው ንግግር ለማድረግ ፍርሃት እንዳደረባቸው መምህሩ ተገንዝበዋል። እንቅፋት ከሆኑባቸው ነገሮች አንዱ ፍርሃት እንደሆነም ለተማሪዎቹ ገልጸዋል። ለዚህም መፍትሔው በሚያውቋቸው ተማሪዎች መካከል ቆሞ የመናገር ልምምድ ማድረግ እንደሆነ ጠቁመዋቸዋል። ጥሩ ተናጋሪ መሆን የሚቻለው፤ ፍርሃትን አስወግዶ በመለማመድ እንደሆነ አስገንዝበዋቸዋል። ስለሆነም ለዚህ ዓላማ ተብሎ የተዘጋጀውን የልምምድ ጊዜ ሊጠቀሙበት እንደሚገባም “ይህን አጋጣሚ ብትጠቀሙበት፤ ጥሩ ንግግር ለመናገር እንድትችሉ ይረዳችሁ ነበር” በማለት አስረድተዋል። ከዚህ በቀር የአቃፊና ታቃፊነት መዋቅራዊ ቅጥ አንባር በወጥነት ሲከሰት አልተስተዋለም። ስለዚህ የማስተናበሪያ ዲስኩር ሁልጊዜም በአቃፊነት አልተከሰተም።

ምሳሌ 9

261 መ፡ ሁለተኛው ቤቶች ((ሌላውን ተተንታኝ ቃል እየተናገሩ))

ተ6፡ ((ቁጭ እንዳለች ለመናገር እየተዘጋጀች ሳለች))

---> 262 መ፡ተነሸና!

263 ተ6፡ ((ተነሣችና)) ነጻ ምዕላድ ቤት

መ፡ እህም

ተ6፡ ጥገኛ ምዕላድ -ዎች

264 ተሀ፡ አይደለም! አይደለም። ((የመናገር ተራው ሳይፈቀድላቸው))

ተ6፡ ((ወደ ደብተሩ እየተመለከተች አፏን በግራ እጇ አፈነች))

(ምዝገባ መረጃ መ፡ ክ3)

ከዚህ በላይ ከቀረበው የጥያቄ እና መልስ የንግግር ልውውጥ እንደሚስተዋለው፤ መምህሩ በንግግር ልውውጡ 261ኛ ተራ ላይ የሚተነተን ቃል አቅርበዋል። ይህን ቃል እንድትተነትንም የመናገር ተራውን ለተማሪዋ (+6) ተፈቅዶላታል። ነገር ግን ተማሪዋ ከመቀመጫዋ ሳትነሣ ልትናገር ስትል “ተነሸና!” በማለት መምህሩ አስተናብረዋታል። በዚህ ሳቢያም ከመቀመጫዋ ተነሥታ ምላሽዋን ሰጥታለች።

እዚህ ላይ ልብ ሊባል የሚገባው ሌላው ቁምነገር የመምህሩ ማስተናበሪያ የተከሰተበት መዋቅራዊ ቦታ ነው። ማስተናበሪያው የተከሰተው በመምህሩና በተማሪዋ መካከል ሲካሄድ የነበረውን የማስተማሪያ ዲስኩር በማቋረጥ ጣልቃ ገብቶ ነው። በሌላ አገላለጽ፤ በማስተማሪያ ዲስኩር እቅፍ ውስጥ ገብቶ ተከሥቷል ማለት ነው።

ስለዚህ በዚህ ምሳሌ መሠረት የማስተናበሪያ ዲስኩር ሁልጊዜም የማስተማሪያ ዲስኩርን አቃፊ ሆኖ ይዋቅራል የሚለው ድምዳሜ አጠያያቂ ይሆናል። ምክንያቱም በዚህ መረጃ ላይ የተደረገው ትንታኔ የማስተናበሪያ ዲስኩር በማስተማሪያ ዲስኩር እቅፍ ውስጥ በጣልቃ ገብነት እንደሚዋቀር አመልክቷል።

4. ማብራሪያ

በመማሪያ ክፍል ዲስኩር ንድፈሐሳብ መሠረት፤ የመማሪያ ክፍል ዲስኩር የማስተናበሪያና የማስተማሪያ ዲስኩር በመባል በሁለት ይከፈላል። ይሁን እንጂ የሁለቱን ዲስኩሮች የአወቃቀር ሥርዓት ለመረዳት ተገቢ መረጃ መስበሰብ እና በተገቢ ዘዴ ትንታኔ ማድረግ ያስፈልጋል። ስለሆነም በዚህ ጥናት የተነሣው የመጀመሪያው ጥያቄ “የማስተናበሪያ ዲስኩር ከማስተማሪያ ዲስኩር ጋር ያለው መዋቅራዊ ቅንጅ ምን ይመስላል? የሚል ነበር።

በጥናቱ መነሻ ላይ እንደተገለጸው፣ የማስተማሪያ ዲስኩር በማስተናበሪያ ዲስኩር እቅፍ ውስጥ ይገኛል [8] የሚል ነበር። ነገር ግን በዚህ ጥናት የተደረገው ትንተና ውጤት እንደሚያሳየው የማስተናበሪያ ዲስኩር ሁል ጊዜም ቢሆን ለማስተማሪያ ዲስኩር አቃፊ ሆኖ ይገኛል ከሚለው የ[8] ድምዳሜ ጋር የሚስማማ አይደለም። ምክንያቱም አቃፊ ሊሆን የሚችለው በርእሰጉዳዩ መጀመሪያና መጨረሻ ላይ ሲገኝ እንጂ በርእሰጉዳዩ መካከል ሲከሰት አይደለም። በዚህ ጥናት ውጤት መሠረት፣ በመካከል ሲከሰት ግን ታቃፊ እንጂ አቃፊ አልሆነም። በማስተማሪያ ዲስኩር መካከል ጣልቃ እየገባም አገልግሎት እንደሚሰጥ በተደረገው ትንታኔ ተረጋግጧል። ስለዚህ የመዋቀሩን ቅጥ አንባር የሚወስነው አግልግሎታዊ ፍላጎቱ ነው።

ሆኖም ግን የ[8] አባባል ትክክል የሚሆነውና መዋቅሩም ሊከሰት የሚችለው፣ የአንድን ርእሰጉዳይ አጀማመርና አጨራረስ ለማመልከት በሚነገርበት ጊዜ ነው። ከዚህ በቀር የአቃፊና ታቃፊነት መዋቅራዊ ቅንጅት በወጥነት ሊከሰት በዚህ ጥናት መረጃ ላይ አልተስተዋለም። ስለዚህ የማስተናበሪያ ዲስኩር ሁልጊዜም በአቃፊነት ሲከሰት አይችል። ምንም እንኳን ተጨማሪ ሌላ ጥናት ማድረግን የሚጠይቅ ቢሆንም፣ ለልዩነቱ ምክንያት የሆነው፣ በዚህ ጥናት ውጤት መሠረት፣ የማስተማር ባህል እና የተግባቦት ፍላጎት መለያየት ሊሆን ይችላል።

ሌላው የዚህ ጥናት መሠረታዊ ጥያቄ “የማስተናበሪያ ዲስኩር በአማርኛ ቋንቋ ትምህርት ክፍላጊዜ ለምን ለምን አገልግሎት ይተገበራል?” የሚለው ነው። የዚህ ጥናት ውጤት እንደሚያመለክተው፣ የማስተማሪያ ዲስኩር በማስተናበሪያ ዲስኩር እቅፍ ውስጥ የሚገኝ ሲሆን እውቀትን ለማስረጽ፣ ክህልን ለማዳበር እና አመለካከትን ለማሳደግ ተግባራዊ ተደርጓል። ይህም የማስተማሪያ ዲስኩር ዕውቀትን ለማሰራጨትና ክህልን ለማበልጸግ ተግባራዊ የሚደረግ ነው ከሚለው የ[5] ግኝት ጋር ይደጋገፋል። እነ [12: 562]ም “ዕውቀት፣ ብቃትና ሳይንሳዊ ሂደት የማስተማር ዲስኩር ይዘቶች ናቸው” በማለት በጥናታቸው ቀደም ብለው አረጋግጠዋል።

የማስተማሪያ ዲስኩር፣ ተማሪዎች ስለሚማሩት ቋንቋ ዕውቀትና ክህል ያገኙ ዘንድ ትምህርቱ

የሚሰጥበት ዘዴ ነው። ስለዚህ ይህ ግኝት፣ ትምህርታዊ ዲስኩር “በመማሪያ ክፍል ውስጥ በመምህሩና በተማሪዎች መካከል የሚካሄደውን የመማርና የማስተማር ክንውን የሚያመለክት የዲስኩር ዓይነት ነው” ከሚለው የእነ [12: 67] ድምዳሜ ጋር ይሰናኛል።

5. ማጠቃለያ

የተደረገው አጭር ትንታኔ እንደሚያመለክተው፣ የማስተናበሪያ ዲስኩር ትምህርቱ በተቀላጠፈ መልኩ ይካሄድ ዘንድ የማስተማሪያ ዲስኩርን ያግዛል። አደናቃፊ ድርጊቶችን በማስወገድ የመማርና የማስተማር ሂደቱ በተቀላጠፈ መንገድ ይካሄድ ዘንድ በተለያዩ መልኩ አስተዋጽኦ አበርክቷል። ይህም የተማሪዎችን ባህሪ ለማረም፣ ተሳትፏቸውን ሥርዓት ለማስያዝ፣ ምክር ለመለገስ፣ የተጀመረው ርእሰጉዳይ ተጠናቅቆ ሌላው ሊቀጥል መሆኑን ለማሳወቅ እና የመልመጃውን አከዋወን ለመግለጽ በሚደረገው የማስተማር ሂደት የማስተናበር ተግባራትን ለማከናወን አገልግሏል። እነዚህ ክንውኖች በተስተካከለ መንገድ ባይተገቡ የትምህርቱን ዓላማ ከግብ ለማድረስ የሚከናወነው የማስተማሪያ ዲስኩር (ዕውቀትን፣ ክህልን እና አመለካከትን የማሰራጨት ተግባር) ይስተጓጎላል። ስለዚህ የማስተናበሪያ ዲስኩር የመማር እና የማስተማር መስተጋብሩ ጥራቱ ተጠብቆ እንዲከናወን በማድረግ ረገድ የማይናቅ ሥነትምህርታዊ አስተዋጽኦ አድርጓል።

6. መደምደሚያ

በዚህ ጥናት ግኝት መሠረት የማስተናበሪያ ዲስኩር ሁልጊዜ ለማስተማሪያ ዲስኩር አቃፊ ሆኖ አይገኝም። ምክንያቱም አቃፊ ሊሆን የሚችለው በርእሰጉዳዩ መጀመሪያና መጨረሻ ላይ ሲገባ ነው። ነገር ግን እንደተገልጾ ፍላጎት በማስተማሪያ ዲስኩር መካከልም ጣልቃ በመግባት መከሰት ይችላል። በዚህን ጊዜ አቃፊቱ ቀርቶ የማስተማሪያ ዲስኩር ታቃፊ ይሆናል። የማስተማር ብቃትን በቋንቋ አጠቃቀም አማካኝነት ለማጥናት እና ተገቢ ሒስ ለማቅረብም፣ በቅድሚያ የማስተናበሪያ ዲስኩርን መመልከት እና ከዚያም የማስተማሪያ ዲስኩርን ማጤን ተገቢ እንደሆነ ጥናቱ አመልክቷል።

የጥቁምታ አስተያየት

ይህ ጥናት ቀደም ብሎ የነበረው ንድፈሐሳብ የነበረበትን ክፍተት በመጠቆም እና ክፍተቱ የሚሞላበትን ሒስ ለመጠቆም ተሞክሯል። ከዚህም ባሻገር ይህ ጥናት በማስተናበሪያ እና በማስተማሪያ ዲስክሮች አወቃቀር እና አገልግሎት ላይ ያተኮረ እንጂ በእነዚህ ዲስክሮች ሳቢያ የሚከናወነውን የክፍል አመራር፣ የትምህርት አተገባበር፣ የምዘና አካዋውን እና የግብረመልስ አሰጣጥ ስልት በዝርዝር አልተመለከተም። ስለሆነም በእነዚህ ጉዳዮች ላይ ያተኮረ የመማሪያ ክፍል ውስጥ ዲስክሮች ትንተና ጥናት ቢሠራ፣ የመስተጋብሩን ጉድለት ነቅሶ ለማውጣት፣ ለማረም እና ገንቢ ሒስ ለማቅረብ ያስችላል። የማስተማር ሥራ በየጊዜው በሚደረግ ጥናት እየተሻሻለ፣ በእየዘመኑ በሚከሰቱ የቋንቋ ማስተማሪያ ዘዴዎች እየታገዘ እና እየታደሰ ከትውልድ ወደ ትውል የሚሻገር ባህል ነው። ስለዚህ የመማሪያ ክፍል ዲስክሮች ትንተና ሥነትምህርታዊ፣ መስተጋብራዊ እና ተግባባዊ ፋይዳ ላይ ያነጣጠረ አጭር ሥልጠና በሥራ ላይ ላሉት የአማርኛ ቋንቋ መምህራን ቢሰጣቸው እና በመምህራን ሥልጠና ሥርዓተትምህርት ውስጥም በይዘትነት ቢካተት ለትምህርቱ ጥራት የተሻለ እገዛ ያደርጋል።

የማጣቀሻ ጽሑፎች

- [1] Meng, Xuemei, and Xuesong Wang: Action study of teacher's language on EFL classroom interaction. *Theory and Practice in Language Studies*, 2011, 1(1): 98-104.
- [2] Nomlomo V: Classroom interaction: Turn-taking as a pedagogical strategy. Per Linguam: a Journal of Language Learning= Per Linguam: Tydskrif vir Taalaanleer. 2010, 26(2):50-66.
- [3] Willis, J: "Spoken discourse in the ELT classroom: a system of analysis and a description." PhD diss., University of Birmingham, 1981.
- [4] Rymes, B: *Classroom discourse analysis: A tool for critical reflection*. Cresskill: Hompton. 2008.
- [5] Bernstein B. The Structure of Pedagogic Discourse: Class Codes. 1990.
- [6] Christie F. Pedagogic discourse in the primary school. *Linguistics and education*. 1995, 7(3):221-42.
- [7] Christie F. Classroom discourse analysis: A functional perspective. Bloomsbury Publishing; 2005.
- [8] Temple, C. *Teaching and learning mathematics discourse in Romania classroom: A critical discourse analysis*. Unpublished doctoral dissertation, Syracuse University, 2008.
- [9] Mustaffa R, Aman I, Saupi ND, Noor NM: Interdiscursivity of pedagogic discourse in the ESL classroom in primary school. *e-BANGI*. 2014,9(1):63.
- [10] Basil B: Vertical and horizontal discourse: an essay. *British Journal of Sociology of Education*. 1999; 20(2):157-73.
- [11] Jenks C: Language speaks more than it says: some reflections on the work of Basil Bernstein. *British Journal of Sociology*. 2010, 2: 61.
- [12] Morais AM: Basil Bernstein at the micro level of the classroom. *British journal of sociology of education*. 2002, 23(4):559-69.
- [13] Jefferson G: A note on laughter in 'male-female' interaction. *Discourse Studies*. 2004, 6(1):117-33.
- [14] Sacks H, Schegloff EA: Jefferson G. A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language*. 1974, 50(4):696-735.
- [15] Tannen D: *Analyzing discourse: Text and talk*. Washington: Georgetown University, 1982.
- [16] የኢትዮጵያ ቋንቋዎች ጥናትና ምርምር ማዕከል። *አማርኛ መዝገበ ቃላት*። አዲስ አበባ፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤1993።

- [17] በላይ መኮነን። *ሕያው ልሳን*። አዲስ አበባ፤ ንግድ ማተሚያ ድርጅት፤1999።
- [18] ከበደ ይመር። «የአማርኛ ትምህርት ክፍለጊዜያት የመምህር እና ተማሪ የንግግር ልውውጥ ትንተና።» አማርኛ በማስተማር ሥነዘዴ የሁለተኛ ዲግሪ ማሟያ ጥናት። አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ ያልታተመ፤ 2000።
- [19] ከበደ ይመር። «የመማሪያ ክፍል የድርድር ዲስኩር መንስኤ፤ ብልሃትና መፍትሄ ትንተና።» በተግባራዊ ሥነልሰን የኢትዮጵያ ቋንቋዎችን ማስተማር የዶክትሬት ዲግሪ ማሟያ ጥናት። አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ ያልታተመ፤ 2009።
- [20] አንዲዓለም ከበደ። “በመማሪያ ክፍል ውስጥ ተግባቦት የአማርኛ ግብረንግግር ዓይነቶች፤ ቅጣምባር እና ተግባር ትንተና።” በተግባራዊ ሥነልሰን የኢትዮጵያ ቋንቋዎችን ማስተማር የዶክትሬት ዲግሪ ማሟያ ጥናት። አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ ያልታተመ፤ 2016።